

3 aspecte fundamentale de înțeles în România despre educație

Foarte multe din problemele României țin, macar în parte, de doua componente:

- (a) un procent prea mare din populație este cu totul insuficient format de sistemul educațional pentru lumea actuala;**
- (b) și dintre românii formați suficient, un procent prea mic este votat sau promovat în cadrul nivelurilor decizionale implicate în configurarea și implementarea politicilor publice.**

Pentru o strategie eficienta de remediere este, cred, fundamental sa fie înțelese 3 aspecte.

1. Primul aspect fundamental de înțeles este ca cele 2 componente de mai sus deja se alimenteaza reciproc în prezent și pur și simplu nu mai permit o îmbunătățire semnificativa a clasei politice (și, deci, a politicilor publice) altfel decât prin intervenții artificiale sau printr-o schimbare semnificativa de abordare din afara mecanismelor actuale

Astfel, în esență, un sistem de educație slab în medie - cum este al nostru - genereaza prea mulți adulți insuficient pregătiți.

Pentru ca marea majoritate **nu** sunt oameni proști, **ci** insuficient pregătiți¹, aceștia:

- (a) se concentreaza mai mult pe zone în care relațiile personale sunt, frecvent, mai importante decât expertiza – cum sunt politica sau zonele politizate din administrație;**

(b) când au un rol în angajarea sau promovarea altora, funcționează preponderent tot relațional (și pe un fond istoric mai vechi) și nu au, de regula, un interes în a susține oameni mai bine pregătiți sau mai harnici decât ei (acesta fiind, de altfel, un reflex uman mai larg); și

(c) tind mai des să voteze platforme politice nereformiste și populiste pentru că acestea protejează status-quo-ul/nu cer prea multe de la ei și plasează „vina” pe alții.

Când ai de mulți ani un procent de analfabeți funcțional în clasa a IX-a, de peste 40% – cum este cazul României – și ai mai și acumulat segmente destul de largi care depind de ajutorul statului, procentul de persoane care favorizează în sfera publică mai mult relațiile decât expertiza ajunge să fie majoritar.

Faptul că **media** țărilor OECD în ceea ce privește analfabetismul funcțional la testele PISA este aproape la jumătate (aprox. 20-23%) înseamnă pur și simplu - la maturitatea generațiilor respective - diferența între majoritate și minoritate de meritocrație în zona publică.

Consecința diferenței respective nici măcar nu este proporțională, ci de direcție stabilă a unei țări **ca ansamblu** - prosperitate, versus baltire sau chiar regres.

Deși România încă are numeroși oameni competenți în **sectorul public** (cunosc personal mulți), din cauza celor de mai sus (și a unor decizii greșite din ultimii 30 de ani despre care am vorbit cu o altă ocazie), **ponderile totale la nivelurile cu adevărat decizionale au devenit, astfel, insuficiente.**ⁱⁱ

Desigur, **sectorul privat** nu duce nici el „lipsa” de români cu totul insuficient pregătiți. Efectul pentru interesul general este, însă, mai redus pentru că aceștia au putere de decizie mult mai rar, sunt „cenzurați” de mecanisme de control mai rapide și mai obiective și nici nu influențează destinele multor oameni prin puterea dată de legislație instituțiilor și partidelor din care fac parte.

Cât despre **nivelul populației largi**, oamenii insuficient informați și formați sunt mai ușor de pacaliți și realizează mai rar diferența, de obicei mare, între interesul aparent pe termen scurt și interesul real pe termen ceva mai lung.

Cu alte cuvinte, un sistem educațional – de la un punct de slabiciune medie încolo (prag depășit de mult timp la noi) - stimulează cercuri vicioase pe mai multe paliere ale societății. Acestea îngreunează semnificativ, chiar dacă indirect, reformele profunde. Din cauza cercurilor vicioase respective este și foarte dificilă o „autovindecare” cât de cât rapidă a sistemului actual.

2. Al doilea aspect fundamental de înțeles este acela că orice soluție de fond la problema educațională de mai sus (în afara de intervenții artificiale coordonate) necesită abordarea lumii actuale ca și cum ar fi o planetă străină.

Pentru ca traim chiar în mijlocul „evenimentelor” este greu sa ne dam seama ca lumea actuala este una în mare masura artificiala, nu naturala. **E ca o planeta, de fapt, straina.**

Faptul ca putem respira fara costum de astronaut, ca vedem plante, animale, forme de relief, ape și fenomene meteo familiare etc. nu înseamna deloc ca în viața de zi cu zi mai tot ce ne înconjoara nu este, de fapt, artificial. Mai totul a fost facut de om în ultimii 250 de ani, fara a se gasi ca atare în natura.

De la blocuri și drumuri la mijloace de transport, la ce vedem în birouri sau în fabrici, marea majoritate a produselor de larg consum, medicamentele, tehnologia, tot felul de servicii etc – mai toate, nu doar ca nu „cresc” în mod natural în jur, dar se produc în moduri și cu cunoștințe care pur și simplu nu existau acum câteva secole.

Când vorbim de formare profesionala, acest lucru este și mai pregnant. Acum 2000 de ani erau doar câteva meserii – toate legate mult de natura sau societatea tribala (agricultor, pastor, pescar, vânator, razboinic, tâmplar, olar, constructor, vraci, preot, artist, etc.).

În prezent, sunt peste 4390 de meserii în COR și peste 600 de coduri CAEN. De aceea este și amuzanta în zilele noastre întrebarea pentru copii despre ce vor sa se faca când vor fi mari (și e contraproductiva ideea de a-i încuraja de la vârste reduse doar spre „ce le place”).

Cele de mai sus înseamna ca, la naștere, se intra, de fapt, într-o lume în care **instinctele naturale** configurate în perioade anterioare enorme de timp **pur și simplu nu mai ajuta** decât la lucrurile de baza – a învăța sa mergi, sa observi, sa acumulezi ceva informație și sa comunici cu alții cât de cât etc..

Multe instincte și impulsuri chiar încurca pe partea educaționala și sunt și speculate negativ în prezent, dupa cum vom discuta ceva mai pe larg la punctul urmator.

Cele de mai sus înseamna, de asemenea (și mai ales), ca un om nu mai poate ajunge sa fie format suficient în lumea actuala decât daca acumuleaza **multe informații „artificiale”** și dezvolta suficiente competențe prin experiențe tot „artificiale” (în sensul ca nu mai sunt ușor accesibile/nu se gasesc „de-a gata” în jur).

Acesta este și motivul fundamental pentru care o educație, în medie, neadaptata și decalata – cum este cea din România – duce la o populație împrăștiata aproape în mod egal pe toate cele 4 revoluții industriale de pâna acum și cu foarte puțini indivizi implicați în configurarea celei de-a 5-a revoluții industriale. Ba’ unele segmente „traiesc” înainte de industrializare, fiind la nivel Amish. **O irosire gigantica de talente și energii.**

Nu are nicio legatura cu inteligența sau cu valoarea umana abstracta. Dar are o relevanța mare pentru a înțelege diferența dintre ce ar putea sa faca și cel mai inteligent Amish daca ar ajunge pe planeta Marte, față de un

astronaut antrenat.

Or, la noi, nu doar ca de foarte multe ori nu se conștientizeaza aceasta problema, dar numeroși români care „traiesc”, de exemplu, în prima revoluție industrială sau chiar înainte de ea, se mira ca și câștiga mult mai aproape de propria revoluție industrială, față de cei care traiesc, de exemplu, în a 4-a revoluție industrială (e adevărat ca nici comunismul nu a ajutat în aceasta privință).

Desigur, **nu ma refer doar la partea pur tehnică**, specializarea muncii făcând mulți oameni deconectați tehnologic, dar cu expertiza pe altceva, legat de nivelurile avansate de progres al omenirii.

Este adevărat și ca sunt destule anomalii de configurare a sistemului economic actual și sunt și numeroși oameni care speculeaza „sistemul”. Doar ca aceștia din urmă îi includ și pe cei care se raportează tot timpul la situația altora, fără să ia în calcul și propriul nivel de efort și progres pe scara dezvoltării acestei lumi artificiale în care trăim.

Dacă înțelegem ca la naștere intrăm într-o lume, de fapt, mult mai complexă și aproape cu totul străină pentru configurația noastră „ancestrală”, **avem premisa esențială pentru a vorbi de soluții în educație.**

Miza este, desigur, aceea de a aduce marea majoritate a românilor la nivelul ultimelor revoluții industriale. O miza complexă și care este îngreunată și de faptul că oamenii se nasc în același punct, dar drumul spre „actualizare” devine din ce în ce mai lung cu fiecare generație, lumea, pe ansamblu, nestând pe loc.

Voi dezvolta acest aspect cu o altă ocazie, dar miza de mai sus este și cea care face foarte importantă educația timpurie. Cu cât un copil stă mai mult într-o perioadă industrială de acum 150-200 de ani, cu atât va dezvolta mai greu cunoștințe și competențe pentru cele din secolul nostru și va avea și mai puțin timp pentru asta.

Tot foarte important ar fi de stabilit și care ar trebui să fie soclul comun pentru marea majoritate a românilor spre care să tindem (și cât timp să-i alocăm din cei 12 ani standard) și care ar trebui să fie zonele cu parcurs specializat diferențiat.

Partea bună este aceea că rezolvarea celor de mai sus **nu este, totuși, ceva foarte dificil de făcut** în lumea tehnologiilor și cunoașterii omului actuale. De asemenea, intervenții artificiale coordonate pot fi relativ eficiente și așa.

Daca nu conștientizăm, însă, premisa de mai sus (ca trăim într-o lume artificială), vom rata cel puțin parțial și strategia și tactica (și, desigur, și rezultatul).

3. Al treilea aspect fundamental de înțeles este acela ca nu poți face educație performantă dacă nu motivezi elevii și ca motivația de a învăța o lume artificială trebuie stimulată tot artificial.

Școala românească ignoră aproape cu totul în prezent 4 probleme foarte importante legate de acest aspect:

(a) A fi motivat să înveți este esențial pentru eficiența procesului de învățare. Or, a fi motivat să înveți o lume în mare parte „străină”/artificială nu e la îndemână „natural”.

(b) Legat de punctul de mai sus, o dificultate majoră de a fi motivat natural este simplul fapt că trăim în prezent într-o lume în care confortul fizic este larg răspândit.

Aș aminti în acest sens că specia umană a trăit în penurie nenumărate milenii, până acum aproximativ 130 de ani. Economia de energie a ajuns, astfel, să fie „întipărită în gene” ca esențială pentru supraviețuire, iar concentrarea majorității eforturilor să fie îndreptată instinctual către acoperirea nevoilor de bază și pulsionilor primare.

Pentru că nevoile de bază și pulsionile respective sunt în mare măsură acoperite sau mult mai ușor de satisfăcut în lumea actuală, ne este foarte greu să ne concentrăm și să facem eforturi dacă nu vedem o altă nevoie importantă presantă pe termen scurt. Este unul din motivele principale pentru care foarte mulți studenți învață doar în sesiune – când resimt presiunea mult mai puternică decât în restul semestrului.

Pentru că necesarul caloric zilnic poate fi acoperit în prezent cu 2 papanași, a te îmbarca la o învățare de 12 ani, plus, eventual, încă 4-6 ani, ca „să ajungi pe picioarele tale” – mai ales când vezi că părinții au agonisit deja o casă, o mașină și ceva bani – nu e, de fapt, deloc la îndemână natural, în medie.

(c) O altă dificultate mare de a fi motivat ține și de faptul că lumea care se preda la școală, mai ales în învățământul românesc, este una foarte abstractă pentru configurația noastră genetică naturală

Mai toată istoria umană, procesul de învățare a implicat observarea a ceea ce fac cei din jur (inclusiv a utilităților activităților respective) și exersarea în practică până la șlefuirea competențelor respective. Relația între informație, practică și utilitate era clară, directă și imediată.

De asemenea, creșterea în complexitate a reușitelor umane s-a făcut de la proiecte cu grad mic de complexitate

catre proiecte cu grad mare și prin testare și eșec. **Nu s-au facut din prima catedralele, ci bordeiele.**

În încercarea școlii de a sistematiza și transmite elevilor tot progresul speciei umane în tot felul de domenii, **de multe ori se începe în prezent invers**, cu prezentarea întregii istorii și a eșafodajului la care s-a ajuns, după care se trece la detalierea unor piese componente.

Deși predarea informației de la general spre special are multa logica pentru cei cu experiența, pentru elevi este deseori complicat de înțeles cu adevărat, dificultatea de corelare cu „practica lor” fiind mare.

Mai mult, învățământul preuniversitar actual **a decuplat în mare măsura informația de practica**, mai ales în România, cu efecte negative profunde asupra **eficienței** procesului de învățare.

Fudulia paguboasă și distorsionată indusă multora de comunism și abordarea greșită simbolic a statului a subminat și partea care rămăsese mai conectată la modul natural de educație, cu accent pe practica, și anume **învățământul profesional**.

Majoritatea informației predate în școli în prezent **nu doar ca e foarte abstractă față de natura, dar e foarte puțin corelată și cu partea abstractă care chiar ar fi utilă pentru înțelegerea lumii actuale** (precum organizarea lumii, a statului, a comunităților locale, rolul și funcționarea unor instituții publice, autorități și servicii publice, societăți comerciale, societăți civile, asociații, PFA-uri etc).

Cei care reușesc să țină pasul cu gradul de abstractizare și tot volumul de informații din școală pot ajunge la performanțe deosebite (lumea actuală fiind mult mai abstractă decât cea naturală), iar România nu duce lipsa de olimpici performanți la concursurile internaționale.

Dar progresul unei țări ține de fenomene de masă. Un învățământ cu prea multă informație abstractă, cu foarte slab accent pe practica/laboratoare, cu salturi de complexitate la unele clase, precum clasele a 5-a, a 9-a și a 11-a și cu numeroase circuite de profesori cu sincope de calitate în unii ani de-a lungul celor 12 ani standard, prezintă un risc mare să lase în urmă majoritatea elevilor.

De altfel, dacă am întreba elevii din România cum se corelează ceea ce învață la școală cu cele aprox. 4390 de meserii din COR și cele peste 600 de coduri CAEN, precum și cu mai tot eșafodajul organizatoric statal și economic al țării, e foarte posibil ca răspunsul să fie dezamagitor (și doar marginal din vina lor). Desigur, este o întrebare pe care trebuie să și-o pună și Ministerul Educației.

(d) În cautarea de consumatori, sistemul economico-cultural actual nu doar ca nu prea ajuta, dar speculeaza instinctele naturale de cele mai multe ori în sens invers nevoilor de dezvoltare a profesionalismului în aceasta lume artificiala în care trăim.

De exemplu, **FOMO (fear of missing out - frica de a nu rata ceva)** – configurata în mii și mii de ani ca ceva esențial pentru supraviețuire, orice informație putând face diferența dintre viața și moarte - este folosită în prezent în furnizarea de către internet și televizor a unei avalanșe de informații inutile care distrag atenția și supraîncarca creierul, afectând capacitatea de învățare în privințe mult mai utile.

La fel, **tentația de a alege calea care necesita mai puțin efort** (pentru a economisi energie) – despre care am vorbit puțin și mai sus dintr-o alta perspectiva - e speculata consumerist, ducând, în pasul doi, la comoditate excesiva fizica și intelectuală.

De exemplu, reușim să ținem minte mult mai puține date pentru că le avem în memoria telefonului și creierul nostru „știe” asta și nu se mai concentrează să le rețină. Nu mai reușim să facem cine știe ce calcule mentale pentru că ne-am obișnuit să ne bazăm pe calculatoare. Ne orientăm mai greu spațial pentru că avem la îndemână Waze și Google Maps etc.

De asemenea, pentru că **rațiunea** împinge spre moderație, reclamele și conținutul sponsorizat stimulează frecvent **emoțiile** pentru a crește șansele de consum. Dacă mergi, însă, majoritar pe emoții (de exemplu, a face doar ce îți place), pe lângă alte consecințe negative, vei învăța mult mai puține lucruri utile în viață. **Utilitatea este un aspect care ține mult mai mult de rațiune.**

Cu caracter mai general, mintea noastră este configurată să se concentreze pe lucruri care par necesare sau placut de făcut în lumea naturală, dar i se oferă de la vârste fragede **multe ținte false** în lumea artificială construită de „om” și i se elimină din cale majoritatea provocărilor din viața de zi cu zi. Provocarile respective puteau fi foarte superatoare, dar până la un punct aveau și efectul pozitiv major al antrenării minții și corpului pentru maturizare și atingerea potențialului.

Chiar dacă școala românească ar oferi informații și competențe de maxima actualitate și calitate (ceea ce, din păcate, e, în medie, departe de a fi cazul), dacă nu se contracarează cele de mai sus, tot la școală,ⁱⁱⁱ și nu se stimulează motivația și un grad rezonabil de disciplină la efort, rezultatele vor rămâne, în medie, mult sub potențial.

În concluzie, cele 3 aspecte de mai sus sunt bazele de la care putem, cred, discuta despre soluții în educație și despre rolul sectorului public și al celui privat în privința lor.

Despre acestea - cu o ocazie viitoare.

i. Desigur un prost sadea e greu de distins de la un punct încolo de un incompetent, mai ales în lumea actuala unde mai toate informațiile și competențele necesare nu pot fi acumulate prin observația naturii, a parinților etc. E, însă, o diferență foarte importantă practic și ea se manifesta deseori tocmai în modul detaliat mai sus.

ii. Aici am simplificat ce este, cred, mai important de reținut. Altfel, sunt numeroase cărți și analize despre culturi organizaționale, incentives, accountability, aspecte comportamentale în general în diverse sectoare etc. De asemenea, la noi au contat și o serie de decizii greșite în ultimii 30 de ani despre care am vorbit în alt articol.

iii. Acasa nu se poate face de parinți în proporții de masa în prezent.